

**Muzeum Papiernictwa
w Dusznikach-Zdroju**

**DOLNY
ŚLĄSK**

INSTYTUCJA KULTURY
SAMORZĄDU
WOJEWÓDZTWA
DOLNOŚLĄSKIEGO

57-340 Duszniki-Zdrój, ul. Kłodzka 42 | tel. +48 748 627 400 | biuro@muzpap.pl | www.muzeumpapiernictwa.pl
Santander Bank Polska S.A. 1 Oddział w Kłodzku 38 1090 2327 0000 0005 9401 5392 | NIP 883-000-56-57 | REGON 890519046

Konferencja on-line „Od wymiany do wymiany. Banknoty polskie 1945-1995”

Termin: 6 listopada 2020

Konferencja odbędzie się na platformie internetowej Zoom.

Spotkanie będzie także transmitowane za pośrednictwem fanpage'a Muzeum Papiernictwa <https://www.facebook.com/muzeumpapiernictwa/>

Po zakończonej transmisji materiał zostanie opublikowany na:

- stronie Muzeum Papiernictwa
- kanale YouTube Muzeum Papiernictwa https://www.youtube.com/channel/UCPE4OnXi2P6g0c2fcz3X_6A

Program:

Powitanie

11.00-11.05 – dyr. Maciej Szymczyk – otwarcie konferencji

11.05-11.10 – powitanie wicemarszałka Pawła Wybierały

Sesja 1

11.10-13.00 – prowadzenie Marcin Rosiński, red. naczelny Radia Wrocław

11.10-11.30 - **dr hab. Cecylia Leszczyńska, Uniwersytet Warszawski, *Narodowy Bank Polski: początki działalności i zadania w sferze pieniężnej w latach 1945-1950***

Autorka przybliży okoliczności powstania w 1945 r. Narodowego Banku Polskiego oraz jego roli w tworzonym wówczas systemie gospodarki socjalistycznej. W końcu lat 1940. polski system bankowy odpowiadał modelowi bankowości socjalistycznej. Cechowało go zredukowanie sektora bankowego do kilku podmiotów publicznych, z których każdy miał określony profil i sektorowy zakres czynności. NBP odgrywał w tym systemie najważniejszą rolę. Był podstawowym kredytodawcą w sferze kredytu krótkoterminowego dla przedsiębiorstw sektora państwowego, kasą państwa (obsługa budżetu państwa), bankiem banków (prowadził rachunki banków udzielając im kredytów refinansowych i kontrolując ich rezerwy kasowe), współtworzył plany kasowe i kredytowe oraz kontrolował ich wykonanie. Uczestniczył także w prowadzeniu rozliczeń z zagranicą oraz w tzw. rozrachunku wewnętrznym z tytułu obrotów płatniczych z zagranicą. Zakres tych czynności z pewnymi zmianami obowiązywał w kolejnych latach.

11.30-11.50 - **dr hab. Tomasz Głowiński prof. Uniwersytetu Wrocławskiego, *Dwie wymiany pieniądza. Złoty polski w latach 1945-1950***

Referat będzie przedstawiał sytuację pieniężną ziem polskich na których w pierwszej połowie XX wieku nie tylko toczyły się, oczywiście w pewnym wycinku, dwie wojny

światowe, ale przeprowadzono też 5 operacji pełnej wymiany waluty. Trzy z tych wymian miały miejsce w latach 1940-1950 i były spowodowane sytuacją wojenną i instalowaniem się po wojnie na ziemiach polskich pochodzących z sowieckiego nadania władz komunistycznych. Istotnym będzie pokazanie, jak te wymiany zostały przeprowadzone i w jakim stopniu miały wpływ na życie ludzi i funkcjonowanie gospodarki w Polsce. Siłą rzeczy wymiana z roku 1940, jako przeprowadzona przez niemieckich okupantów, wyraźnie różniła się od tych przeprowadzonych w 1945 i 1950 r. Warto będzie je porównać i zestawić ze sobą, choćby tylko po to by zweryfikować pewne utarte, acz niekoniecznie prawdziwe poglądy na ten temat. Trzeba będzie też pochylić się wyraźniej nad sytuacją pieniężną ziem polskich w pierwszym okresie rządów komunistycznych i umieścić ją w kontekście odbudowy zniszczeń wojennych, ale i przygotowań do pełnej sowietyzacji Polski.

11.50 – 12.10 - dr hab. Robert Klementowski, prof. Uniwersytetu Wrocławskiego, Oddział IPN we Wrocławiu, *Zabezpieczenie wprowadzania ustawy o zmianie systemu pieniężnego z 28 X 1950 r. Przebieg Akcji „K” na Dolnym Śląsku*

Aparat bezpieczeństwa odgrywał istotną rolę w przemianach polskiej gospodarki po II wojnie światowej. To zaangażowanie objawiało się w różny sposób – od klasycznych działań służb specjalnych (inwigilacja, działania operacyjne, represje) przez ingerencję w politykę kadrową po próby ingerencji w decyzje zarządzania przedsiębiorstwami.

Jedną z cech funkcjonowania aparatu bezpieczeństwa była akcyjność, wynikająca z pragmatyki organizacyjnej – pionowej zależności i scentralizowania systemu zarządczego. Efektem tego były podejmowane działania na rozkaz przełożonych z Warszawy lub pośrednio z Wrocławia (w przypadku Dolnego Śląska).

Akcja zabezpieczania reformy z 28 X 1950 r. nakładała się na kilka innych operacji, podejmowanych i realizowanych przez aparat w całym kraju w tym właśnie czasie – akcja „K”, zabezpieczenie obchodów kolejnej rocznicy Rewolucji Październikowej czy planowanego spisu powszechnego. I w takim też kontekście należy przyglądać się zaangażowaniu się UB w wydarzenia z przełomu października i listopada 1950 r.

12.10 – 12.30 - dr hab. Maciej Szymczyk, Muzeum Papiernictwa *Bilety Narodowego Banku Polskiego narzędziem propagandy władz PRL-u.*

Tematem referatu są przykłady wykorzystania pieniędzy do bieżącej propagandy władz PRL-u. Samej wymianie, przeprowadzonej na przełomie października i listopada 1950 r., towarzyszyło ogromne uderzenie propagandowe w „kułaków, spekulantów i wyzyskiwaczy” – środowiska wrogie władzy ludowej. Prasa, radio i kroniki filmowe wmawiały przeciętnym Polakom, że wprawdzie oni stracili na wymianie, ale to dobrze, bo wrogowie ludu stracili więcej.

Banknoty doskonale wykorzystano do promocji polityki ówczesnej władzy. Pojawiły się na nich widoki krajobrazów przemysłowych z dymiącymi kominami fabrycznymi (był to okres projektowania i budowy Nowej Huty i wielu innych wielkich zakładów przemysłowych). Na banknotach o najwyższych nominałach wydrukowano wizerunki zawodów preferowanych: górników i robotników, a na niższych nominałach rolników. Na pierwszych

banknotach z serii „Wielcy Polacy”, wprowadzonych w połowie lat 70. (50, 100 i 200 zł), wydrukowano twarze socjalistów, z którymi nurt komunistyczny identyfikował się szczególnie: gen. Świerczewskiego, Ludwika Waryńskiego czy Jarosława Dąbrowskiego. Ze względu na dobór nominałów, te banknoty miały być najczęściej używane, dzięki czemu osoby z nich spoglądające miały być popularyzowane. Jednak inflacja sprawiła, że pojawiały się coraz wyższe nominały z wizerunkami bardziej uniwersalnych bohaterów narodowych (Tadeusz Kościuszko, Mikołaj Kopernik, Mieszko I, Bolesław Chrobry, Fryderyk Chopin itd.). Szkoda tylko, że również one bardzo szybko traciły na wartości.

Przerwa: 12.30-13.00

Sesja 2

13.00-15.00 - prowadzenie Marcin Rosiński, red. naczelny Radia Wrocław

13.00 – 13.20 - **dr hab. Andrzej Zawistowski, prof. SGH, A na co mi pieniądze panie? Co innego kartki**

Problemy z zaopatrzeniem w podstawowe towary były przyczyną wprowadzania reglamentacji. W okresie PRL-u do tego rozwiązania uciekano się bardzo często. Oznaczało to, że osoby poszukujące atrakcyjnych dóbr, oprócz gotówki, musiały być uzbrojone w odpowiednie dokumenty. Najczęściej były to specjalne druki czyli „kartki”, choć takich specyficznych przepustek do sklepów było znacznie więcej. Polacy posługiwali się bonami towarowymi, specjalnymi zezwoleniami, książeczkami zdrowia ze stosownym wpisem lub dowodami osobistymi potwierdzającymi miejsce zamieszkania. Wraz z narastającą zapaścią rynku wewnętrznego, rosła wartość owych „sklepowych przepustek”. Z czasem ich wartość zaczęła nawet być uważana za wyższą, niż będącego w obiegu złotego. Znakomicie uwiecznił tę sytuację Stanisław Bareja w wypowiedzi robotnika Mańka, który budował blok przy warszawskiej ul. Alternatywy 4. Zapytany przez lokatora o cenę prywatnej usługi, odpowiedział: „A na co mi pieniądze, panie? Co innego kartki. Wie pan no, na mięso bym wziął albo na cukier. No dasz pan kartki, dołożysz pan tausena, żebym miał za co wykupić i sztymuje no”. Na początku lat 80. tego typów przykładów było więcej – co z przerażeniem odnotowały władze.

W latach 80. dokumenty reglamentacyjne na co dzień towarzyszyły będącym w obiegu banknotom złotowym. Można więc zaryzykować tezę, że historia banknotów i „kartek” to żywoty równoległe. „Kartki” fałszowano – dokładnie tak jak banknoty, wyłudzano je, padały one łupem złodziei. Tak jak przygotowywano banknoty na wypadek sytuacji nadzwyczajnej (np. wojny), tak powstał podobny zapas „kartek”. Na bazarach pojawili się cinkciarze, którzy handlowali nie tylko walutą ale także „kartkami”.

Trudno zrozumieć powojenne dzieje Polaków bez poznania chociażby zarysu towarzyszącego im systemu sprzedaży reglamentowanej, uważanego za jeden z symboli PRL. Nie było to dziwne – kartki w polskich sklepach obowiązywały przez ponad 20 lat ludowej Polski.

13.20 – 13.40 - Radosław Mierzejewski, Polska Wytwórnia Papierów Wartościowych S.A. Społeczno-ekonomiczne aspekty utworzenia i działalności Polskiej Wytwórni Papierów Wartościowych S.A. w kontekście zmian politycznych w Polsce

Banknoty na czas wojny – kilka słów o serii E 71

W latach siedemdziesiątych XX w. planowano wprowadzenie do obiegu dwóch emisji banknotów. Pierwsza datowana na 2 stycznia 1971 roku obejmowała nominały 1, 2, 5, 10, 20, 50, 100, 500 i 1000 złotych, natomiast druga z datą emisji 2 stycznia 1977 roku banknoty 200 i 2000 złotych.

Akcja produkcji przygotowanej serii banknotów miała kryptonim E-71 i była ona zaplanowana „na wypadek wojny”.

Elementy służące do rozpoczęcia produkcji składowane były w specjalnych pojemnikach, których przygotowano 3 komplety. Pojemnik przekazany do PWPW jest więc jednym z trzech istniejących kompletów.

Zasady uruchomienia produkcji banknotów z serii „Miasta Polskie” szczegółowo określa instrukcja z 1977 roku: „Technologia druku banknotów Narodowego Banku Polskiego emisji „Miasta Polskie” E-71” zatwierdzona przez ówczesnego dyrektora PWPW inż. Stefana Tymińskiego.

Według instrukcji produkcja banknotów z serii E-71 miała odbywać się w oparciu o materiały znajdujące się w pojemnikach, a w szczególności formy offsetowe przygotowane dla każdego nominału, wzory druków gotowych i skalowych, diapozytywy zbiorcze. Szczegółowe informacje dotyczą sposobu wykonania numeracji banknotów, weryfikacji poprawności druku, krojenia arkuszy banknotowych, wymiarów banknotów wg nominałów, pakowania banknotów.

13.40 – 14.00 - Piotr Toczyński, Oddział Okręgowy NBP we Wrocławiu, Denominacja złotego w 1995 roku - powody, skutki, korzyści ekonomiczne i społeczne

Po urynkowaniu cen i indeksacji płac wystąpiło zjawisko hiperinflacji. W najgorszym okresie, w roku 1989 poziom inflacji sięgnął 1395% rocznie.

Średnia pensja w 1995 roku wynosiła 5.300.000,00 zł. Przykładowe ceny artykułów spożywczych ilością zer również przyprawiają obecnie o zawrót głowy, i tak np.: 1 kg szynki kosztował 130.000 zł a 1kg cukru 14.000 zł. Przeliczanie pieniędzy, prowadzenie rachunków w wielomilionowych nominałach było coraz trudniejsze. A kwoty były już naprawdę ogromne - PKB Polski w 1990 r. wyniosło 3 000.000.000.000.000.000 (3 tryliony złotych). W obiegu było 17 nominałów banknotów (od 10 do 2.000.000 zł) i cała masa bilonu z nominałami od 1 grosza do 100 zł.

Wyhamowanie wzrostu cen w roku 1991 i spadek inflacji do 43% w roku 1992 dały możliwość uporządkowania naszego systemu pieniężnego. Denominację wprowadzono z początkiem 1995 r. poprzez wprowadzenie nowego złotego o wartości 10.000 zł starych złotych. Operacja została przeprowadzona w sposób ekwiwalentny i obywatele nie stracili swoich oszczędności. Również proces wymiany został rozłożony w czasie, a przez 2 lata można było posługiwać się starymi i nowymi złotymi.

**Muzeum Papiernictwa
w Dusznikach-Zdroju**

**DOLNY
ŚLĄSK**

INSTYTUCJA KULTURY
SAMORZĄDU
WOJEWÓDZTWA
DOLNOŚLĄSKIEGO

57-340 Duszniki-Zdrój, ul. Kłodzka 42 | tel. +48 748 627 400 | biuro@muzpap.pl | www.muzeumpapiernictwa.pl
Santander Bank Polska S.A. 1 Oddział w Kłodzku 38 1090 2327 0000 0005 9401 5392 | NIP 883-000-56-57 | REGON 890519046

14.00 – 14.20 - Jan Bałchan, Muzeum Papiernictwa, „Od wymiany do wymiany” – zakres tematyczny wystawy.

Wystawa popularyzuje wiedzę o polskich banknotach, które nie tak dawno jeszcze były w naszych portfelach. Wiele osób pamięta doskonale ich kolory, wzory i bezbłędnie kreśli tzw. rybaka, kafla czy patyka.

W Muzeum zobaczymy banknoty drukowane w latach 1945-1995, m.in. pierwszy powojenny banknot - 1000 zł emisja 1945. Szeroko zaprezentowana zostanie seria wprowadzona do obiegu w złodziejski sposób przez Bieruta w listopadzie 1950 r. z banknotem 500 zł tzw. górnikiem, który był najdłużej w obiegu bo aż 27 lat.

Największą grupę banknotów udostępnionych na wystawie stanowią znaki pieniężne emitowane w latach 1974-1995, oraz te wprowadzone do obiegu wraz z denominacją. Wszystkie były projektowane przez znakomitego polskiego grafika Andrzeja Heidricha. Wśród nich pokazany zostanie tzw. najsmutniejszy banknot polski czyli 100 zł emisja 1975 z Ludwikiem Waryńskim. Przy okazji zwiedzający dowiedzą się co łączy smutną twarz Waryńskiego z bimbrem, cukrem i kartkami.

Poznamy także sylwetki powojennych projektantów polskich banknotów, pokażemy najważniejsze techniki drukarskie wykorzystywane do druku pieniędzy.

W tym roku mija pierwsza rocznica śmierci Andrzeja Heidricha więc w Dusznikach zobaczymy także wystawę poświęconą jego twórczości - projekty odznaczeń, znaczków pocztowych, elementów umundurowania żołnierzy polskich i policjantów oraz okładki książek projektowane przez artystę w wydawnictwie Czytelnik.

**Wernisaż on-line wystawy „Od wymiany do wymiany. Banknoty polskie 1945-1995”
Ok. godz. 15.00 – uroczystość odbędzie się w Muzeum Papiernictwa w Dusznikach-Zdroju w sali wystaw czasowych (streaming z otwarcia wystawy – za pośrednictwem muzealnego Facebooka).**

Organizatorzy zastrzegają sobie prawo do zmian w programie.

